

The background features a vertical gradient from light purple at the top to light blue at the bottom. Scattered throughout are several realistic water droplets of various sizes, each with a highlight and a shadow, giving them a three-dimensional appearance. A faint, large, light-colored circular shape is visible in the upper center of the page.

ANGST HOS ELDRE

ANKH

ETIMOLOGY

- ❖ ANXIETAS (LATINSK)
- ❖ ANGOR (LATINSK)
- ❖ ANGER (ENGELSK)
- ❖ ANGUISH (ENGELSK)
- ❖ ANGINA PECTORIS
- ❖ STEDSNAVN I NORGE MED TRANGE SJØPASSASJER (STAVANGER , LEVANGER, KAUPANGER)
- ❖ ORD “ ANGRE” – EN VOND, INDRE FØLELSE I FORBINDELSE MED VIRKELIG ANGER

PANIKK

ANGST

1. HVA ANGST BETYR

2. UTREDNING

3. BEHANDLING

ANGST OG FRYKT

- **FRYKT** – OPPLEVELSE AV ANGST SOM KNYTTES TIL EN **IDENTIFISERBAR, VIRKELIG, IKKE INNBILT YTRE FARE**. STERKT FRYKT VIL MEDFØRE AT MAN TREKKER SEG UNNA (**FLUKTREAKSJON**) ELLER GJØR SEG MEST MULIG “ USYNLIG” (**FRYSREAKSJON**) ELLER MAN REAGERER MED AGGRESJON SOM FORVAR (**KAMPREAKSJON**)
- ANGSTBEGREPET ER ET UTVIDET BEGREP FORDI DET INKLUDERER ANGST SOM IKKE NØDVENDIGVIS KAN KNYTTES TIL NOE KONKRET I TILLEGG TIL FRYKT

PATOLOGISK ANGST

SYKELIG/PATOLOGISK ANGST FORELIGGER:

- NÅR ANGSTEN BLIR STERKERE OG MER LANGVARIG ENN DET PERSON KAN MESTRE (TOLERERE)
- ANGSTEN BLIR URIMELIG STERK I SITUASJONER ELLER OVERFOR OBJEKTER HVOR DEN IKKE LENGER HAR NOEN FORNUFTIG FUNKSJON
- FORBUNDET MED NEGATIV PÅVIRKNING AV SOSIALE ELLER FUNKSJONSRELATERTE FORHOLD

Kroppslige symptomer på angst	
Hjerte-kar	-palpitasjoner eller hjertebank eller forhøyet puls -brystsmerter eller ubehag i brystet
Respirasjon	- pustevanskeligheter/tung for å puste - følelse for å bli kvalt
Gastrointestinale	- kvalme eller ubehagelige mageplager (følelser at magen vrir seg for eksempel)
Vegetative	- svetting, tørr munn (som ikke skyldes legemidler eller væsketap)
Setntralnervøse	-skjelvinger eller risting - opplevelse av svimmelhet, ustødighet, tendens til å besvime, eller en opplevelse av å være lett i hodet
Sensoriske og perseptuelle	- Nummenhet eller prikkende-stikkende hudsensasjoner - Derealisasjon (verden eller situasjon rundt omkring er uvirkelig) og/eller depersonalisasjon (følelse av å være utenfor seg selv)

KOGNITIVE SYMPTOMER

❖ KATASTROFETANKER

- ANGSTEN FOR Å MISTE KONTROLLEN OVER SEG SELV OG SINE HANDLINGER
- SKREMMENDE TANKER OM AT MAN KAN VISE EN SKANDALISERENDE ATFERD (Å BESVIME, Å BLI GAL)
- ANGST FOR Å DØ
- OPPMERKSOMHETEN BLIR SELEKTIV
- “FRAGMENTERINGSANGST”- INTENS ANGST OM Å GÅ I OPPLØSNING SOM INDIVID – SCHIZOFRENI , NEURODEGENERATIVE SYMPTOMER- HUNTINGTONS CHOREA

ATFERDSMESSIGE ASPEKTER

❖ UNNVIKELSE

- TENDENS TIL Å UNNGÅ Å TENKE ELLER Å SNAKKE OM DET SOM UTLØSER ANGST. TENDENS TIL Å UNNGÅ TING OG SITUASJONER SOM SKAPER ANGST
- DETTE VIL FORSTERKE ANGST

Angstlidelser	Spesielle karakteristika
Panikk lidelse	Plutselig, anfallsvis angst, og ikke nyttet til en angst provoserende situasjon
Sosial fobi	Angst for sosial eksponering
Agorafobi	Angst for å være i situasjoner hvor man ikke kan flykte derfra (buss, tog, torg bl.a.) Ved alvorlig agorafobi forlater en ikke hjemme sitt.
Spesifikk fobi	Angst knyttet til spesielle situasjoner eller objekter
Generalisert angstlidelse (GAD)	Kronisk frittflytende angst med overdreven bekymringer for flere aspekter i livet
Akutt stressreaksjon	Akutt angst som varer i noen timer pga trauma
Posttraumatisk angstlidelse (PTSD)	Kronisk angst etter store psykologiske traumer med intense opplevelsen av den traumatiske hendelsen
Belastningslidelse	Overdreven stressreaksjon på ytre belastninger
Blandet angst og depressive lidelse	Det finnes både angst og depressive symptomer men de oppfyller kriterier for verken depresjon eller angst
Voksen separasjonslidelse	Angst for å være forlatt, å være alene

Organisk angstlidelse (F06.4)	Symptomer som kan tyde på generalisert angst, panikklidelse eller kombinasjon av begge som oppstår som resultat av organisk lidelse som kan gi cerebral dysfunksjon
F10-19 (Psykiske lidelser og atferdsforstyrrelser som skyldes bruk av psykoaktive stoff)	F1x.0 Akutt intoksikasjon F1x.3 Abstinens syndrom
F42 Obsessiv- kompulsiv lidelse (tvangslidelse)	
F45.2 Hypokondri	Angst for sykdom
F60.6 Engstelig (unnvikkende) personlighetsforstyrrelser	Personlighetsforstyrrelse kjennetegnes av vedvarende og gjennomgripende følelser av anspent og frykt, omfatning om at en er sosial klønede, lite personlig tiltrekkende , overdreven opptatthet av å kunne bli kritisert eller avvist i sosiale situasjoner o.s.v.

PERSONER SOM EKSPONERES FOR FREMMEDE KULTURER: SOSIAL OG KULTURELL UTRYGGHET. DET KAN OPPLEVE ENSOMHET OG DE SLITER MED Å FORSTÅ OG Å LÆRE KULTURELLE NORMER. KROPPSLIGE SYMPTOMER (TUNGT FOR Å PUSTE, SMERTER) OG DEPRESSIVE SYMPTOMER OPPSTÅR OFTE

Kulturelle variasjoner på angstlidelser (WHO 1993)	
Dhat-syndrom (India, Kina)	Angstpreget bekymring for at hvitaktig sekresjon fra urinrøret kan påføre en invalidiserende skade
Koro, jinjin, bemar suk yeong, suo-yang, (Syd-øst Asia) rabd (Egypt)	Penis skal trekkes seg inn i abdomen og medføre død.
Latah (Indonesia, Malaysia) liknende tilstander: amurakh (Sibir), bah-tsi (Thailand), imu (enkelte steder- Japan) mali-mail eller lanti (Filippine)	Uvanlig sterk respons på frykt eller trauma, angst for å miste sjelen pga overnaturlige fenomener med symptomer som ekkolali, ekkopraksi,
Nerfiza, nerves, nevra, nervios (Egypt. Sentral og Syd-Amerika)	Kronisk ekstrem angst eller sorg knyttet til stress og situasjoner som utløser sterke følelser.
Pa-leng, frigofobi (Taiwan, Sydøst Asia), frio, airefrios (Mellom og Syd Amerika)	Angst for kulde og vind som man mener kan forårsake utmattelse, impotens eller død.

UTREDNING

- HVIS DET OPPSTÅR EN TILSYNELATENDE TYPISK ANGSTLIDELSE FOR FØRSTE GANG HOS ELDRE (FOR NOEN ETTER 45 ÅR) BØR MAN TA HENSYN TIL :

1. SOMATISK SYKDOM
2. SKADE
3. BIVIRKNINGER AV LEGEMIDLER
4. DEPRESJON? DEMENS?

UTREDNING

- ANAMNESE (RUSANAMNESE- ALKOHOL BL.A.)
- KOMPARENTOPPLYSNINGER
- INSTRUMENTELLE VERKTØY
- LEGEMIDDELANAMNESE
- SOMATISK UNDERSØKELSE (FOKUS PÅ NEVROLOGISK UNDERSØKELSE, EKG , HØRSEL OG SYNSVANSKER)
- BLODPRØVER
- MR/CT CAPUT

GAI (GERIATRIC ANXIETY INVENTORY)

- EN 20 ITEM SKALA FOR KARTLEGGING AV ANGST SYMPTOMER
- 8-9 CUTT- OFF FOR ANGSTLIDELSE
- 10/11 CUTT-OFF FOR GAD

HAD (HOSPITAL ANXIETY DEPRESSION SKALE)

- 7 SPØRSMÅL OM ANGST OG 7 SPØRSMÅL OM DEPRESJON
- EN SKÅR FOR HENHOLDSVIS ANGST OG DEPRESJON MINST 11- SKJÆREPUNKT FOR AT DET FORELIGGER EN MODERAT TIL ALVORLIG PSYKISK LIDELSE
- EN SKÅR MELLOM 8-10 KAN TYDE PÅ MILDE FORMER

Legemidler som kan gi angst som bivirkninger	
Antidepressiva	Angst i begynnelsen, discontinuation syndrom
Beta-blokker	Ved seponering
Fenylpropanolamina (Rinexin)	
Koffein, cola (kosthold)	Ved store mengder
Kalsiumblokkere	
Digitalis	Ved overdosering
Dopamin (levodopa inkludert)	
Insulin	Ved overdosering
Antipsykotika	Akathisi
Salicilater (Albyl-E, Aspirin, Dispril, Globoid)	
Steroider	
Tyroksin og liknende	Ved overdosering
Østrogener	
Benzodiazepiner (ved seponering)	Hos eldre: amnesi, tendens til fall, forvirring
Opioid analgetikum	Ved langvarig bruk abstinenssymptomer: angst, uro bla.

BENZODIAZEPINER

- PARADOKSALE REAKSJONER HOS ELDRE (URO, AGITASJON, VRANGFORESTILLINGER)
- CASUS : HUN KOM I FEBRUAR 2018, HUN STOD PÅ SOBRIL 70 MG DAGLIG , CIRCADIN 2 MG INNTIL 6 GANGER DAGLIG, IMOVANE 5 MG INNTIL 3 GANGER DAGLIG; TRUXAL 25 MG INNTIL 6 GANGER DAGLIG FREMTIL 2016
- I KOMBINAJSON MED OPIOIDER KAN GI DYP SEDASJON
- ❖ IMOVANE (ZOPIKLON) : AVHENGIGHET, AGITASJON, SINNE, KOGNITIVE FORSTYRRELSER, SVEKKET HUKOMMELSE, ENDRET OPPMERKSOMHET, TALEFORSTYRRELSER.

BLODPRØVER

FULL SCREENING MED FOKUS PÅ:

- HB, HCT
- ELEKTROLYTTER
- BLODSUKKER
- T4 OG TSH

❖ URINPRØVER

Sykdommer som kan utløse symptomer (via fysiologiske mekanismer) som kan forveksles med angstlidelser	
Hjerte- og karsykdom	Angina pectoris, hjertesvikt, rytmeforstyrresler
Endokrine sykdommer	Karsinoid syndrom, feokromocytom, hyper- og hypoparathyreoidisme (depresjon er vanlig) hyper- og hypothyreose, hypokalsemi, hypofysesykdommer (derealisasjon og depersonalisasjon)
Immunologiske og relaterte sykdommer	Polyarteritis nodosa, systemisk lupus, temporal artritt
Metabolske sykdommer	Anemi (depresjon er vanlig også) , hyperkalemi, hypoglykemi, hyponatremi , porfyri, vitaminmangel, Wilsons sykdom (depresjon er vanlig også)
Lungesykdommer	Astma, KOLS, lungeemboli, pneumothorax
Gastrointestinale sykdommer	Irritabel tarm, inflammatorisk tarmsykdom
Nevrologiske sykdommer	Encefalitt, epilepsi (temporallappene), multippel sklerose (depresjon og hypomani), restles legs syndrom (forveksles med primær angst), slag, TIA, tremor, Meniere sykdom
Kreft	

Andre psykiatriske sykdommer	
Depresjon	MADRS, GDS, Cornell skala for depresjon
Delirium	CAM, 4AT
Psykose	Hallusinasjoner, vrangforestillinger
Demens	MMSE, Klokketest, angst kan være en prodrom for demens

➤ SUICIDALITET

➤ ANGST FOR Å FALLE

BEHANDLING AV ANGSTLIDELSE

GENERELLE TILTAK

- Å REDUSERE PÅ KOFFEIN INNTAK, NIKOTIN, ALKOHOL BL.A.
- TILTAK I FORHOLD TIL SØVN: SØVNHYGIENE. TA DIURETIKA TIDLIGERE PÅ DAGEN.
- FYSISK AKTIVITET.
- Å VURDERE OG Å BEHANDLE SOMATISK ÅRSAK.
- Å OPTIMALISERE BEHANDLING.

PSYKOLOGISKE INTERVENSJONER

- DET ER VIKTIG MED TERAPEUTISK ALLIANSE
- PSYKOEDUKASJON
- ALDRING OG HELSE. NO: AVSLAPNINGSØVELSER
- KOGNITIV ATFERDSTERAPI
- INTERPERSONLIG TERAPI
- PROBLEMLØSNING TERAPI

MEDIKAMENTELL BEHANDLING

- SSRI (CITALOPRAM, ESCITALOPRAM)
- SNRI (VENLAFAKSIN, DULOKSETIN)
- MIRTAZAPIN
- TCA (CLOMIPRAMINE- ANAFRANIL I OCD , NORTRIPTILIN)
- BZD. KORT PERIODE (OXAZEPAM)
- BUSPIRONE (GAD)
- ANTIPSYKOTISK (QUETIAPIN, RISPERIDON I GAD, PTSD)
- ANTIEPILEPTIKA (GABAPENTIN I SOSIAL FOBI, LAMOTRIGIN I PTSD, PREGABALIN I SOSIAL FOBI OG GAD)

TAKK FOR MEG